

BOEKBEoordelingen

DON ADAMS and ROBERT M. BJORK, *Education in Developing Areas*, David McKay Company, Inc., 750 Third Avenue, New York, N.Y. 10017, 1969, 161 p.

Dit boek betreffende de rol van het onderwijs in de ontwikkeling van de economisch onderontwikkelde landen weet de algemene en de speciale aspecten van dit vraagstuk beide tot hun recht te doen komen. Wat de eerste betreft zijn er hoofdstukken over het begrip „ontwikkeling”, de bijdrage, die het onderwijs tot de ontwikkeling vermag te geven, de vraagstukken, die de onderontwikkelde landen op dit terrein gemeenschappelijk hebben, en de planning van het schoolwezen in dit verband. Daarnaast bevat het boek onder de naam „patterns of educational poverty” beschouwingen over de situatie resp. in Midden-Afrika, Zuid-Azië en Zuid-Amerika.

Het komt nog al eens voor dat studenten, die de vergelijkende opvoedkunde als bijvak bij hun doctoraal examen kiezen, speciaal in het onderwerp van dit boek geïnteresseerd blijken te zijn. Ik zou ze geen betere gids kunnen geven dan hier voor ons ligt. Hartelijk aanbevolen. PH. J. I.

TORSTEN HUSEN – GUNNAR BOALT, *Bildungsforschung und Schulreform in Schweden*, Ernst Klett Verlag, Rotebühlstrasse 77, Stuttgart 1968, 254 S.

Zweden staat op goede gronden bekend als het land van de drastische hervorming van het schoolwezen. Sinds de Tweede Wereldoorlog is men er mee bezig. In 1962 werd, na allerlei onderzoek en experiment, de 9-jarige basisschool ingevoerd. Thans is het onderwijs, dat erop volgt, aan de orde. Ik heb mij vaak afgevraagd, waarom in Zweden mogelijk was hetgeen elders faalt. Het antwoord, dat naar vruchtbare onderwijsresearch verwijst, is op zijn minst onvolledig. Onderzoek op zichzelf verandert het schoolwezen niet. Dat geschiedt eerst wanneer er een duidelijk gericht beleid is, waarmee het samenspeelt. Het geheim van de Zweedse onderwijshervorming schuilt in die combinatie van de wil tot het opbouwen van een democratische onderwijsorganisatie en de aanwezigheid van een overheidsapparaat, dat deze wil in de daad kan omzetten enerzijds, en de activiteit van een aantal onderzoekers, die met hun aan de opleiding van onderwijzers en leraren verbonden instituten hierbij hun diensten hebben verleend, anderzijds. Aan de kant van de overheid is in Zweden van doorslaggevende betekenis geweest de leiding van de sociaal-democratische partij. Aan de kant van de wetenschap stond de volhardende werkzaamheid van Torsten Husén, G. Boalt en een aantal andere onderzoekers, die bereid zijn geweest om hun activiteiten aan een gezamenlijk streven ondergeschikt te maken. Vrijheid van onderzoek is een edel goed, maar het dienstbaar maken van die vrijheid aan een gezamenlijk streven kan onder omstandigheden nog beter zijn. In dit boek vindt men het beeld van deze coöperatie en haar

uitkomsten. Over een diversiteit van onderwerpen wordt hier gerapporteerd. De kritische lezer realiseert zich ook wat ontbreekt. Ik noem: het gehele gebied van de kleutervorming; de verantwoording en vernieuwing van de leerprogramma's (waarvan men de indruk krijgt dat ze bij de grote structuurvragen achterbleven) en de hervorming van de onderwijsmethoden, kortom de vernieuwing in het veld; de vraag in hoeverre de band tussen socio-cultureel milieu der leerlingen en hun keuze van school en beroep door de grootscheepse operatie daadwerkelijk lossen is geworden; de vraag of de vrije vakkenkeuze tot in de 9de klasse nu ook gevolgd kan worden door daarbij aansluitende schoolkeuze in het voortgezet onderwijs dan wel of ze door een selectiebarrière wordt gevolgd; en tenslotte de vraag of het samenleven in de eenheidsschool voor de toenadering van standen en klassen inderdaad reële vruchten draagt. Ik ben er zeker van dat de publiciteitsactiviteit, waarvan de Zweden doorlopend blijf geven, niet zal aflaten en zie uit naar het vervolg van dit informatieve boek.

PH. J. I.

KLAUS MOLLENHAUER, *Jugendhilfe*, Soziologische Materialien, Gesellschaft und Erziehung Teil V, Quelle & Meyer, Heidelberg 1968, 87 S.

Dit is een nieuw deel van de beredeneerde bibliografische overzichten, die onder de titel *Gesellschaft und Erziehung* verschijnen. Het omvat de zorg voor jeugdigen, die niet komt voor rekening van de school en de opleiding in het beroep. Andermaal een bijzonder nuttige uitgave!

PH. J. I.

SAUL B. ROBINSON, HELGA THOMAS, *Differenzierung im Sekundarschulwesen*, Vorschläge zur Struktur der weiterführenden Schulen im Licht internationaler Erfahrungen, Deutscher Bildungsrat, Gutachten und Studien der Bildungskommission, Band 3, Ernst Klett Verlag, Postfach 809, 7000 Stuttgart 1, 1968, 113 S.

Misschien herinneren sommige lezers zich mijn, indertijd gepubliceerde, rede: „Het ideaal van de optimale ontwikkeling der talenten en de pedagogische structuur van het schoolwezen” (1962). Ik ben zo onbescheiden om het te vermelden omdat dit geschrift, dat uit het *Institut für Bildungsforschung in der Max-Planck-Gesellschaft* te Berlijn is voortgekomen, hetzelfde thema behandelt. Met dien verstande dat het óók de schoolorganisatorische maatregelen bespreekt, die binnen de verschillende structuur-typen genomen worden dan wel om succesvol te zijn behoren te worden. Het werk is wat de feiten en inzichten aangaat, volstrekt *up to date*. Het is van heldere organisatie-diagrammen voorzien. Wie nog altijd gelooft dat brugjaren noemenswaardig tot de democratisering van ons schoolwezen zullen bijdragen, wordt hier geconfronteerd met de argumenten, die hem uit deze droom kunnen helpen. Wie begint te twijfelen aan de actualiteit en de doelmatigheid van onze Wet op het voortgezet onderwijs, kan zich hier met vrucht op meer moderne inzichten voorbereiden. Het werk is voorts bijzonder geschikt voor studenten in de

vergelijkende opvoedkunde omdat het ingaat op een van de kernproblemen van de educatieve structuur van het schoolwezen in een aantal voor ons belangrijke landen, Engeland, Wales, Frankrijk, Zweden, de Sovjet-Unie, de Duitse democratische Republiek, de Verenigde Staten en de Duitse Bonds-republiek.

PH. J. I.

DR. P. ROEST – *Profiel van de godsdienstleraar*. Openbare les – Universitaire Pers – Leiden 1969.

De Hervormde predikant P. Roest, die Directeur werd van de Haagse Sociale Academie en na zijn promotie lector in de theorie en de praktijk van de godsdienstige vorming aan de R.U. te Leiden geeft een scherpe en duidelijke analyse van het godsdienstonderwijs op de scholen voor voortgezet onderwijs.

Het profiel van de godsdienstleraar wordt aangegeven door een viertal lijnen (p. 15):

1. Hij maakt zich als predikant-leraar los van het pastoraat en de catechese en gaat zich identificeren met de rol die hij in opdracht van de school heeft te vervullen. De godsdienstleraar wordt steeds meer louter en alleen leraar.
2. Daardoor is op gang gebracht de professionalisering, d.w.z. de full-time godsdienstleraar heeft een eigen beroep – losgemaakt van de traditionele catechetische opvatting. Dit vraagt o.m. om een eigen specifieke opleiding en een overeenkomstige bevoegdheid. In verband met art. 33 van de Wet op het Voortgezet Onderwijs volgde op 16-12-1968 een Ministerieel schrijven, waarin diverse godsdienst-diploma's voor rooms-katholieke, protestant-christelijke en israëlitische scholen worden erkend als bevoegdheidseis.
3. De derde lijn die zich aftekent is die van de exploratie. De godsdienstleraar van heden kan niet meer zijn de man of vrouw die terzijde van het schoolgebeuren en het jeugdleven de geprepareerde antwoorden geeft op de vragen van vroeger. Hij is eerder een ontdekker en een pionier.
4. De vierde lijn is die van de toewending naar de leerling. Caselmann onderscheidt de *logotrope* leraar, bij wie het om de stof, i.c. de bijbelse boodschap of de bijbelkennis of het werkende Woord of de gewijde geschiedenis ging en de *paedotrope* leraar, die zich meer naar de leerling toewendt, kameraadschappelijk met hem omgaat, meer begeleider is dan leider, meer regisseur dan instructeur, hij activeert en stimuleert meer dan dat hij zijn leerlingen modeleert!

Dr. Roest meent dat deze ontwikkeling van het logotrope, in de theologie verankerde en met gezag optredende type naar het paedotrope, dynamische en kameraadschappelijke type aantoont, dat het tweede type beter aansluit bij waar de leerlingen nu zijn en bij het doel van het godsdienstonderwijs in een geseclariseerde maatschappij.

Daarom heeft Dr. Roest geen vrede met de huidige opleiding van de gods-

dienstleraren.

Deze opleiding zal gebaseerd moeten zijn op de ontwikkeling van het godsdienstonderwijs binnen het totaal van het dynamische onderwijs, dus in parallelie met de leraarsvorming in het algemeen, waarbij het aankweten van „sociale vaardigheid” een belangrijk gezichtspunt moet zijn voor de godsdienstleraar, die zich moet inzetten voor de mens onderweg, wiens wereld straks anders is dan nu.

Utrecht

A. E. VAN EEDEN

PROF. DR. H. W. F. STELLWAG – *Viaticum Didacticum* 5e druk, Dl. 1 van de reeks Paedagogica-Didactica. Uitg. Wolters-Noordhoff N.V. – Groningen 1968. Prijs f 6,75.

Professor Dr. H. W. F. Stellwag, hoogleraar in de Pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam, heeft dit boek in 1957 geschreven en wil er de leraar mee helpen op zijn didactische tocht. De titel drukt het al uit: *Viaticum* is leeftocht, reisgeld, proviand voor de didactische levensweg.

Het onuitgesproken thema van dit boek is de antinomie van het menselijk bestaan, ook van de pedagoog, die staat in de spanning der tegenstellingen, waar tussen steeds weer het evenwicht of het juiste midden moet worden gevonden. Telkens weer wordt de pedagoog tot positiebepaling gedwongen tussen progressief en conservatief (Hfdst. I), waarbij Prof. Stellwag korte literatuurbesprekingen wijdt aan de gedachten van Bloch, Brubacher, Litt en Kenneth Richmond.

Hoofdstuk II bespreekt de werkmethoden van de leerlingen, waarbij aandacht besteed wordt o.m. aan verkeerde werkmethoden. Studies van Rombouts, Bird, Cole e.a., Robinson en Mursell worden genoemd omdat zij aanwijzingen geven hoe de leerling het moet aanleggen om een opgegeven taak zo efficiënt en goed mogelijk te volbrengen. Hieruit blijkt o.m. dat juiste werkmethoden en juiste didactische methoden der leraren onverbrekelijk samenhangen (p. 31).

Het komt aan op een innerlijke ordenende werkzaamheid, die met een uiterlijke orde correleert en de schrijfster gaat uitvoerig in op de taak van het gezin in verband met de begeleiding van het „studerende kind”. De school kan de ouders zeer waardevolle instructies geven en de leerling hulp bieden voor het „leren” studeren en huiswerk maken.

Ook het orde-probleem en de psychische make-up van de docent worden behandeld (Hfdst. III). Orde houden is: een situatie hanteren (p. 42), waarbij Prof. Stellwag zich aansluit bij de visie van Langeveld: In opvoedings-situaties zijn wij niet zelf autoriteit, maar in dienst van een hoger, meer algemeen gezag, dat ver boven onze eigen persoonlijke autoriteit uitwijst. Geloven is denken en werken van uit een situatie, die zich nog niet heeft gerealiseerd, maar waarvan we overtuigd zijn dat het slechts een kwestie van tijd is dat ze zich zal realiseren (p. 43). Derhalve betekent opvoeden: zelf ook anders worden, voortdurende zelf-confrontatie.

De verhouding leraar-leerling wordt in Hfdst. IV aan de orde gesteld, waarin Prof. Stellwag diverse afweer- of aanpassings-mechanismen met

praktische voorbeelden geeft.

Welke eigenschappen moet de docent bezitten? Macomber wijdde hier een studie aan: „Teaching in the Modern Secondary School” evenals Riley en Nelson-Bush.

Ook Dr. Ir. van de Griend's dissertatie wordt als waardevolle bijdrage genoemd.

Twee hoofdstukken (V en VI) bespreken cijfer-perikelen. Hoofdstuk VI zegt iets over leren en didactiek, waarbij buitenlandse literatuur kritisch wordt bekeken zoals: Guyer (op p. 97 en 98 wordt de schrijver van „Wie wir lernen” Gruyer genoemd, dit is w.s. een drukfout), Mursell, Burton en Macomber, die er op wijst, dat de leersituatie voor de leerling zinvol moet zijn en dat zijn natuurlijke leergierigheid behouden moet blijven. (p. 104, vgl. van Parreren's intrinsieke leermotivatie!)

Mevr. Stellwag kondigt een studie aan, waarin zij nader zal ingaan op Teaching-Machines en Programmed Instruction.

Tenslotte volgt een boeiende overpeinzing over lessen en lessen leren (Hfdst. VIII), de leerling moet zich in zijn lessen verdiepen, zich de inhoud eigen maken, zichzelf vragen stellen en zo tot zijn eigen leermeester worden. De les doet dus een voortdurend beroep op de activiteit van het kind (p. 122). In de echte les „krijg” je iets: de gedachten van de leraar moet je in jezelf waarmaken. Leraar zijn is: de leerling als Nathanaël onder de vijgeboom vinden, op de plaats waar hij is, hem zijn persoonlijkheid laten, zijn ogen openen, zijn geest wekken, de vragen, die hij onbewust in zich draagt met vroedvrouw-kundigheid aan het licht brengen, gezamenlijk het antwoord zoeken (p. 126). Het punt der ontmoeting is de *vraag*.

Professor Stellwag heeft de pedagoog op zijn didaktisch pad met „Viaticum Didacticum” uitstekend proviand meegegeven en in deze tijd van groeiende openheid en samenwerking tussen de diverse onderwijssystemen van K. O. tot H. O. verdient dit boek een brede lezerskring.

Utrecht

A. E. VAN EEDEN